

FILOZOFICKÉ PROBLÉMY AKADEMIKA HRUŠOVSKÉHO

Autor vo svojej poslednej knižnej práci *Problémy filozofie* (Bratislava 1970) neskúma systematicky jednu filozofickú otázku, prípadne jednu filozofickú oblasť, ale svoju pozornosť zameriava na viaceré filozofické problémy, o ktorých sa v posledných rokoch živo diskutuje. Kto sledoval a sleduje filozofický život u nás, určite sa pamätá na diskusie o rôznych filozofických problémoch, aj na názory niektorých našich filozofov, ktoré v týchto diskusiách vyjadrili.

V knihe akademika Hrušovského sú obsiahnuté v prevažnej miere názory, ktoré zastával v diskusiách a ktoré teraz s určitými úpravami predkladá verejnosti knižne. Možno povedať, že *Problémy filozofie* sú pomerne uceleným vyjadrením k niektorým podstatným a frekventovaným filozofickým problémom, o ktorých sa v marxistickej filozofii diskutovalo a dodnes diskutuje.

Kniha je výsledkom časovo dlhšieho bádania, preto pri zdôvodňovaní niektorých stanovísk sa akademik Hrušovský odvoláva aj na svoje predošlé knižné práce a štúdie, čím umožňuje čitateľovi, ktorý nepozná jeho predchádzajúcu filozofickú tvorbu, aspoň čiastočne sa zoznámiť s jeho predošlými filozofickými zámermi aj s niektorými postojmi k filozofickým problémom. Tento čiastočný autoretrospektívny pohľad na vlastné názory, alebo odvolávanie sa na ne pri zdôvodňovaní terajších stanovísk, je veľmi zaujímavý, je svedectvom nielen o niektorých autorových filozofických názoroch, ale čiastočne svedčí aj o možnostiach a tendenciách našej filozofie v danom období.

Práca je rozdelená na dvanásť kapitol, čo čitateľovi umožňuje lepšiu orientáciu v jednotlivých problémoch, a vôbec uľahču-

je čítanie, ktoré si nepochybne vyžaduje už určitú zasvätenosť do filozofickej problematiky.

Škála riešených problémov je dosť rozsiahla. Autor vyjadruje svoje názory na základné filozofické kategórie, ako je bytie, kauzalita, štruktúra atď., na problémy poznávania, gnozeologické otázky logiky a umenia, na problémy vývinu samej filozofie a filozofické problémy človeka. Názory akademika Hrušovského na jednotlivé problémy sú vysokofundované, formulácie premyslené a prerezávajú filozofickú erudovanosť autora.

Ak by sme chceli nájsť spoločného menovateľa tejto širokej problematiky, s určitým zjednodušením by sme mohli povedať, že autor sa sústreďuje na tri druhy problémov: na problémy ontológie, gnozeológie a metodológie. Na tomto mieste je ťažké vyjadriť sa k všetkým nastoleným problémom a spôsobu ich riešenia. Ide mi skôr o celkové zameranie knihy, ako ho chápeť.

Na prvom mieste v poradí jednotlivých problémov rieši autor otázku kategórie bytia, podstaty a kauzality. Spôsob riešenia týchto kategórií charakterizuje celkový jeho prístup k ďalším jednotlivým problémom. Zdôrazňuje tu, že „treba rozlišovať problematiku nezávislosti bytia od problematiky jeho povahy.“ Týmto vymedzením problematiky bytia sa implicitne zdôvodňuje, že marxistická filozofia sa neobmedzuje na skúmanie vzájomného vzťahu objekt—subjekt, ale že v limitne všeobecnej rovine sa zaoberá aj samou povahou bytia, a teda že ontológia je nutným aspektom marxistickej filozofie. Na otázku, aká môže byť ontológia ako filozofická disciplína, autor odpovedá, že principiálne nemôže byť iná ako regionálne vedy (s.

17). Pravda, tým netvrdí, že by sa ontológia mala nekriticky stotožňovať s dosiahnutým stupňom vedeckých poznatkov regionálnych vied. Ide mu len o zdôraznenie zásady, že ontológia ako filozofická disciplína nemá principiálne iné zdroje pre vytváranie svojich kategórií, ako sú poznatky pozitívnych vied. Túto zásadu možno badať pri riešení aj ostatných problémov. Korešpondencia medzi poznatkami vedy a filozofickými úvahami je zretelná.

Autor vo svojich úvahách vychádza z princípu, že podstata bytia nie je homogénna, že je vždy protirečivá, štrukturovaná. Zavádzanie kategórie štruktúry ako filozofickej kategórie do marxistickej filozofie prijímajú niektorí autori kriticky a niekedy aj odmietavo. Sú toho názoru, že táto kategória vôbec nezapadá do systému kategórií materialistickej dialektiky, že dokonca môže mať pre tento systém negatívne dôsledky. Autor recenzovanej knihy však zastáva názor, že kategória štruktúry je v súlade s povahou materialistickej dialektiky a umožňuje adekvátnejšie vyjadrenie otázok. Problém opodstatnenosti kategórie štruktúry v systéme materialistickej dialektiky je určite, ako napokon o tom svedčia mnohé práce a štúdie marxistických filozofov aj v iných krajinách, zložitý problém. Ďalšia vecná analýza určite bližšie ukáže, aký je vzájomný vzťah a determinácia medzi kategóriami materialistickej dialektiky a kategóriou štruktúry, nakoľko je potrebná pre adekvátnejšie postihnutie a vyjadrenie povahy bytia. No už teraz jasne výsledky bádania mnohých marxistických filozofov a vedcov, najmä sovietskych, svedčia o tom, že kategória štruktúry má svoje opodstatnenie aj v marxistickej filozofii, že vôbec neznamená vnášanie mechanizmu do dialektiky. Myslím si, že z toho hľadiska treba pozitívne hodnotiť autorovo skúmanie problému štruktúry ako podnetný príspevok pre jej ďalšie riešenie. Pretože na pozadí dialektickoštruktúrného hľadiska pristupuje autor k riešeniu aj ostatných

problémov, umožňuje týmto vecne posúdiť nosnosť tohto hľadiska pri riešení danej problematiky. Po tejto stránke práca akademika Hrušovského sa dobre začleňuje medzi práce a štúdie marxistických filozofov aj v iných krajinách o probléme štruktúry.

Je iste zdôvodniteľné, ak autor pri riešení problémov vymedzuje jednotlivé kategórie, prípadne upresňuje ich termínové vyjadrenie. Námietku však v tejto súvislosti môže vyvolať zavádzanie výrazu kauzálny determinizmus na odlíšenie dialektického determinizmu. Myslím si, že v tomto prípade môže dochádzať k nejasnostiam, pretože sám výraz kauzalita sa bežne používa ako mechanistická a dialektická kauzalita. Sám autor na str. 22 hovorí o mechanistickej koncepcii kauzality, čím sa implicitne uznáva aj dialektická koncepcia, a tak výraz kauzálny determinizmus zdá sa v tomto prípade nezodôvodniteľný a neopodstatnený.

V oblasti problémov poznávania rieši akademik Hrušovský aj v tejto knihe vzťah vedeckého poznávania a umeleckej tvorby. Podľa neho „nemožno hovoriť v prísnom zmysle o umeleckom poznaní“ (s. 81). Názory na túto otázku sú medzi marxistickými filozofmi a estetikmi odlišné. Domnievam sa, že autor má pravdu, keď je proti vulgárnemu prenášaní kategórie pravdy z oblasti vedeckého poznávania do oblasti umenia. Presvedčivo to dokazuje v oblasti hudby. Bolo by však zaujímavé rozšíriť toto skúmanie aj na oblasť umeleckej literatúry a ukázať, ako sa tu modifikuje daný problém.

Názory akademika Hrušovského na jednotlivé problémy, či už sa budú prijímať so súhlasom, kriticky, alebo odmietavo, sú bezpochyby podnetné a v tomto zmysle sú pozitívnym prínosom pre ďalšie skúmanie a riešenie otázok marxistickej filozofie. Kniha môže poslúžiť aj ako fundovaná študijná pomôcka pre hlbšie oboznámenie sa s niektorými problémami marxistickej filozofie.

Michal Suchý